

DE BLAUWE KAMER
en
een onbekende kaart door H. Ruijsch, 1636

Ten zuidoosten van de Grebbeberg, gelegen tussen de Grebbedijk, de Rijn en de Grift, bevindt zich een uiterwaarde die tegenwoordig op de topografische kaart wordt aangeduid als Buitenwaard. Het oostelijk deel van deze uiterwaard heeft in de loop der tijd diverse namen gehad, waaronder die van Valkenaersweerd en Blauwe Kamer.

De Blauwe Kamer is in Rhenen nog steeds een bekend begrip, er is een groot kleigat, waarop in goede winters kan worden geschaatst en er ligt, juist bij de veerstoep van het veer naar Opheusden, een verlaten steenfabriek van die naam. Het is weinigen bekend, dat juist op de plaats van deze steenfabriek vroeger een aanzienlijke hofstede van die naam heeft gestaan.

Kaart

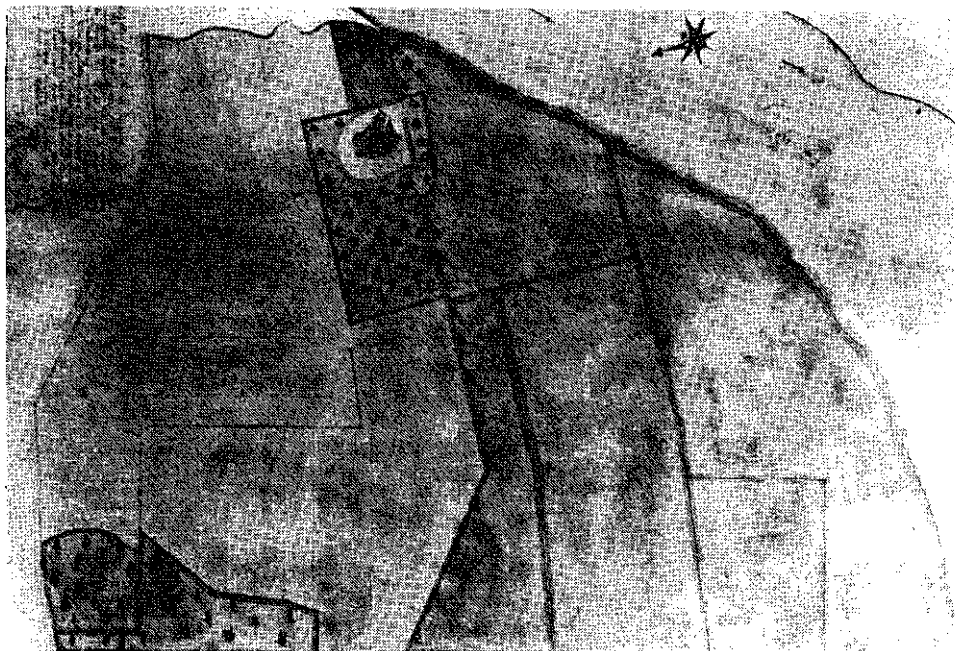
In particulier bezit bevindt zich een kaart van de Blauwe Kamer en omgeving uit het jaar 1636, getekend door de landmeter H. Ruijsch (zie de afbeelding). Het is een manuscript-kaart op perkament, de afmetingen zijn 60 x 46,5 cm. De kaart is gekleurd in de kleuren groen, grijs, blauw en rose, de kompasroos in rood en geel. Er is een schaalstok van 50 roeden = 11 cm, de schaal is ca 1:1700, het noorden linksonder. Op de linkerbovenhoek staat de volgende verantwoording:

"Op den 12 Meert 1636 hebbe ik ondergeschreven Lantmeter gemeten dese portie lants gelegen in 't Hertochdom Gelder omtrent de Grebbe buijten dijks van outs genaemt de Blauwe Camer toe komende den Wel: Ed: JonkHr: Hendrijk Valkenaar Heere van Duckenborch en Schout der Stat Utrecht, Groot bevonden Drie en Sestig Morgen drie hondert en twee Roeden, waer onder is Negen en twintich Morgen 448 roeden Weijlant, twee Morgen 450 roeden onlant, Een en dertich Morgen en 4 roeden Boulant, noch twee Morgen en 300 roeden Boomgaert met de hofstede makende in 't geheel Ses en Sestich Morgen en twee roeden Actum als boven. H: Ruijsch."

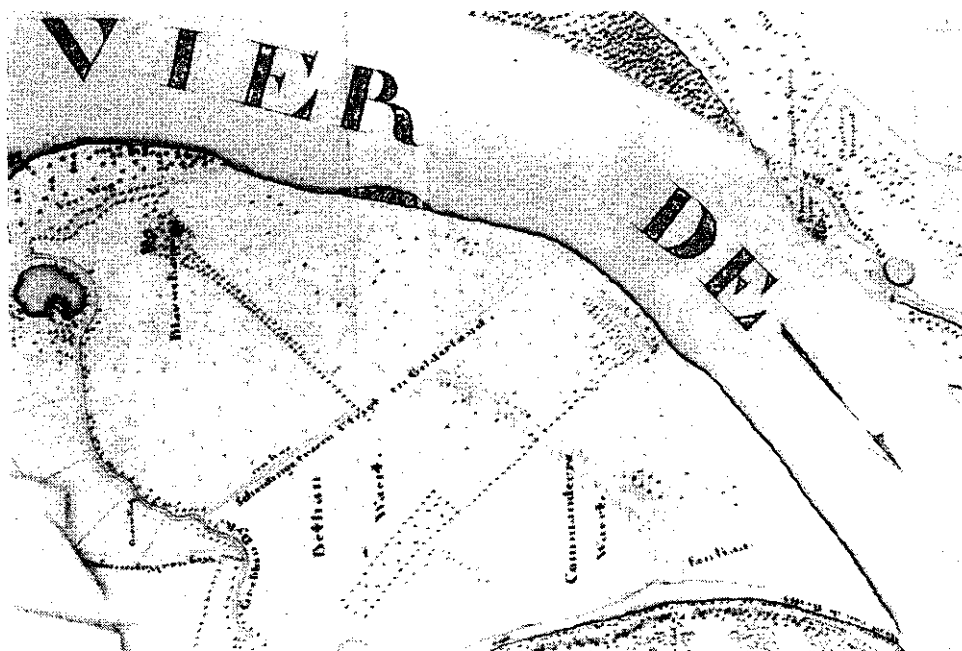
Verder bevat de kaart nog een tweetal teksten, namelijk 'Rijn Stroom', boven in de kaart en geheel rechts 'den Wageningschen Dijk'.

De kaart geeft een perceel grond weer, met als zuidelijke belending de Rijn en als oostelijke grens de Wageningse dijk, ook wel bekend als Grebbedijk. Het perceel is in enkele stukken onderverdeeld, waarvan het belangrijkste ongetwijfeld de boomgaard met de hofstede is.

Bij de optelling van de diverse opgenoemde en afzonderlijk opgemeten stukken land verkrijgen wij een totaal van 64 morgen en 1202 roeden. De landmeter vermeldt een totaal van 66 morgen en 2 roeden, zodat hij kennelijk de gangbare Rijnslandse maat heeft gebruikt van 600 roeden in de morgen.

Kaart van de Blauwe Kamer door Hugo Ruijsch, 1636

Fragment van de kaart van J.B.S.Neumeister, ca 1754

Wanneer wij uitgaan van de volgende gegevens: 1 roede = 3,8 meter, 600 roeden = 1 morgen = 0,85 ha en 1 cm op de kaart = 4,54 roeden, dan kan berekend worden dat de boomgaard om de hofstede (13 x 6 cm op de kaart) een oppervlak beslaat van ca 2,3 ha, hetgeen fraai overeen komt met de opgave van Ruijsch: 2 morgen en 300 roeden, omgerekend ca 2,1 ha.

Herleiden wij het totale oppervlak van de opgegeven 66 morgen en 2 roeden, dan verkrijgen wij ruim 78 ha. Het op de kaart getekende gebied meet ruwweg 39 x 30 cm, dat overeen komt met zo'n 35 ha. We moeten dus aannemen, dat de landmeter een groot deel, en dan vermoedelijk weiland, wel heeft opgemeten doch niet in kaart heeft gebracht, althans niet in de onderhavige kaart.

Er zijn geen aanwijzingen, met welk doel deze kaart werd vervaardigd. Was er sprake van een boedelscheiding, een verkoop?

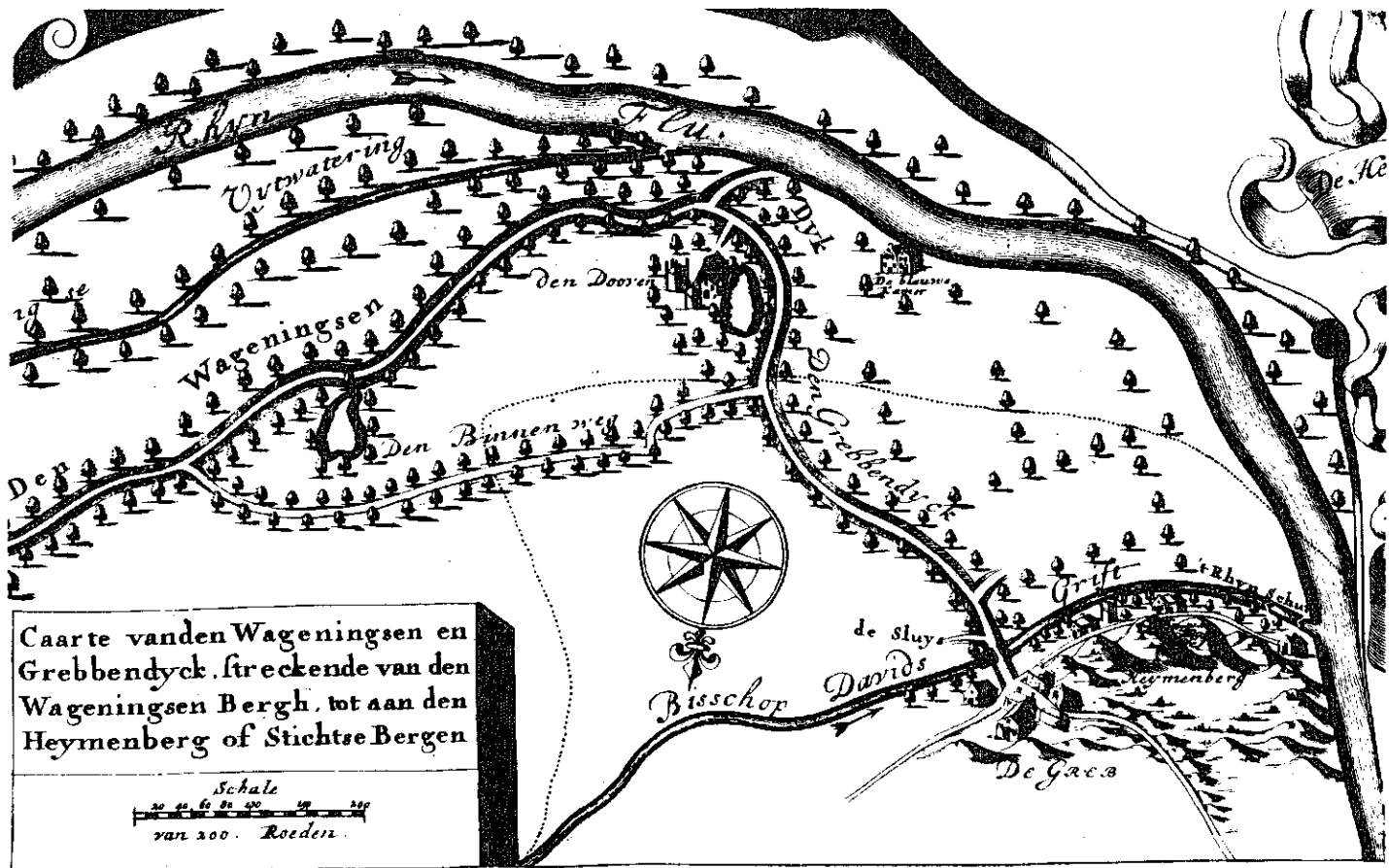
Blauwe Kamer

Ruijsch noemde het perceel 'van outs genaemt de Blauwe Camer'. Wat weten wij van dit goed op grond van andere kaarten?

In de jaren 1628-1631 heeft de bekende Gelderse landmeter Nicolaas van Geelkercken vrijwel de gehele Gelderse Vallei in kaart gebracht 1), 2). Hierop komt de Blauwe Camer voor. In 1655 heeft hij nog een tweetal kaarten van de Vallei gemaakt, één met de datering Juli 1655 3), waarop hij de Blauwe Kamer heeft weggelaten, en een veel fraaiere en grotere 'Kaart vande Rhijnse Veenen offt Rhijns woutse Veenen' 4), gedateerd 1655. Op deze kaart is duidelijk de Blauwe Camer vermeld en met een schets van een gebouw aangegeven.

Een interessant gegeven op een overigens weinig details bevattende kaart 5) van de Rijn, vermoedelijk door Isaac van Geelkercken, geeft toevallig van het betrokken gebied wat meer details. Het onderhavige perceel wordt aangeduid: 'Heer van Duickenborch' en er is op te zien, dat er een 'Kaijdijk' loopt van de hofstede naar de grensscheiding Gelderland-Utrecht, welke weer loodrecht staat op de Grebbedijk. Deze kadijk zal tevens de oprijlaan geweest zijn en moet overeen komen met de door bomen geflankeerde weg op de kaart van Ruijsch. Opmerkelijk is daarbij het feit, dat indertijd dus niet de kortste weg naar de Grebbedijk is gekozen.

In 1705 is er een bijzonder mooie, gedrukte kaart verschenen van Justus van Broeckhuijsen 6) en gegraveerd door Caspar Specht, eigenlijk alleen van de Slaperdijk tussen het Egelmeer en Renswoude, maar in een inzetkaartje is als extra de Grebbedijk tussen Wageningen en de Greb met directe omgeving getekend (zie afbeelding). Het was juist deze niet optimaal onderhouden Grebbedijk, die de grootste bedreiging vormde voor de Slaperdijk. Op deze kaart is de hofstede duidelijk weergegeven. Ook de boerderij den Dooven bestond toen kennelijk reeds, gebouwd vlak bij het grote, 60 m diepe wiel, ontstaan bij de dijkdoorbraak van 1651. Iets oostelijker een wiel, ontstaan bij een andere dijkdoorbraak.

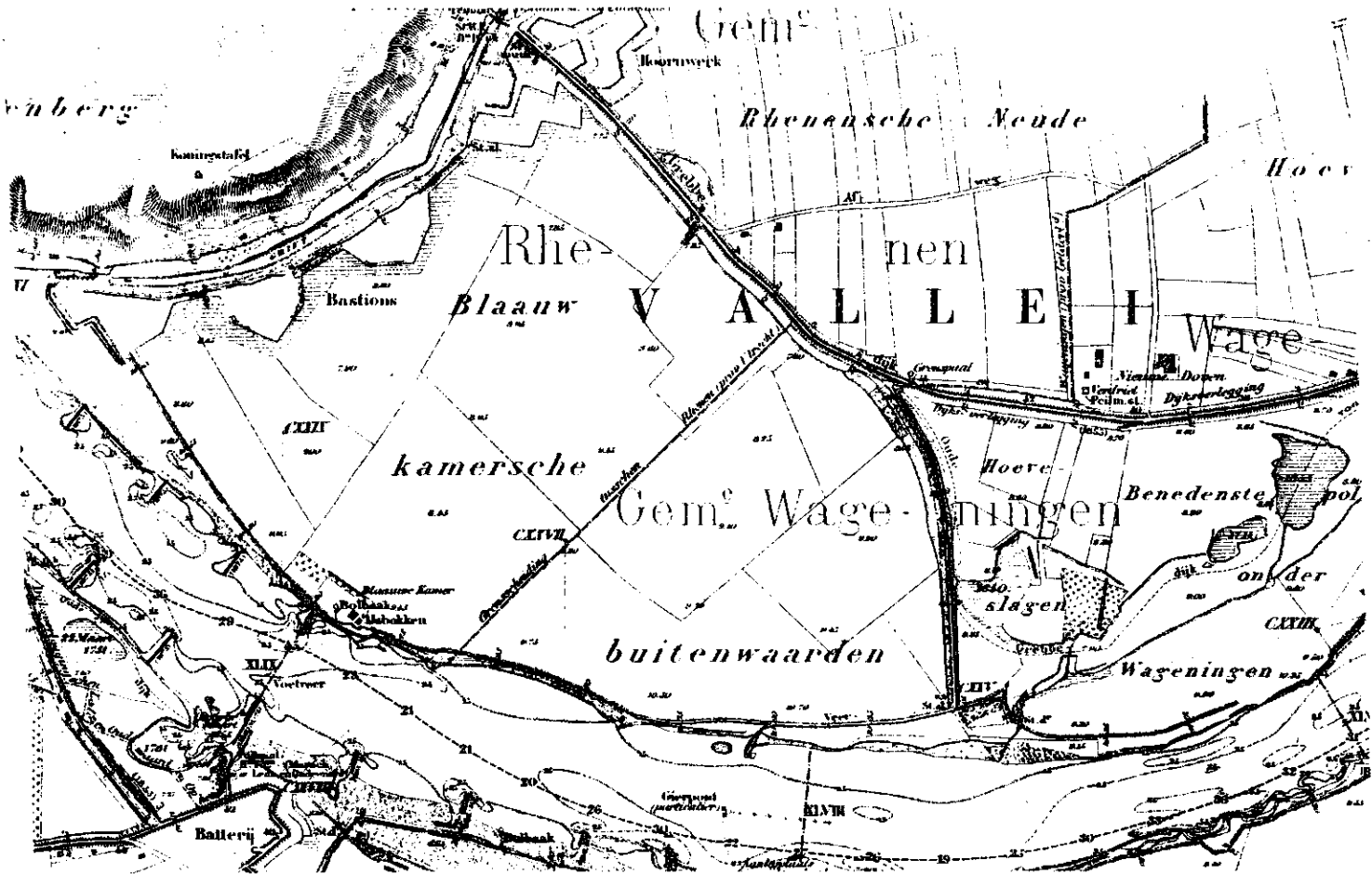
Inzetkaartje uit de Kaart van de Slaperdijk door Justus van Broeckhuijsen, 1705, kopergravure van Caspar Specht, aangevende de Grebbedijk tussen Wageningen en Rhenen

Veel meer informatie verschaft ons een helaas niet gedateerde kaart van de onbekende landmeter (? Neumeister ?), die gemaakt moet zijn tussen 1745: de aanleg van het hoornwerk om de Grebbesluis, welke op deze kaart voorkomt en 1784: het jaar van aanleg van de bastions langs de Grift, welke nog niet op de kaart zijn getekend. Zoals op de afbeelding is te zien, geeft deze kaart een duidelijke voostelling van de situering van de hofstede. Voorts bestaan er uit deze periode enkele militaire kaarten welke afkomstig zijn uit het voormalig archief der genie, bewaard in het Alg. Rijksarchief te Den Haag. Eén van de bekendste hiervan is de kaart van De Man uit 1806, waarop de Blauwe Kamer nog voorkomt 8). Op een pre-kadastrale kaart 9) uit 1818 komt de Blauwe Kamer, als bebouwing voor op het blad Sectie G, Tweede blad onder no 279. Bij deze kaart is echter geen Aanwijzende Tafel aanwezig, zodat gegevens over eigendom hierbij niet meer zijn terug te vinden. De bebouwing wordt ook vermeld op het minuutplan van de 'echte' kadastrale kaart 9) van 1830, en wel onder Sectie G no 400, zodat via deze ingang wellicht wat meer over de latere historie ervan kan worden gevonden.

Ook op de eerste editie van de z.g. Rivierenkaart 1:10.000, en wel die van 1838, komt de Blauwe Kamer nog voor. Op de nettekeningen 10), gebruikt bij de vervaardiging van de stafkaart van 1850 11) komt de hofstede nog slechts als klein stipje voor en is daarbij kleiner dan het waardsmanshuis, dat inmiddels, iets westelijker, op de kaarten verschijnt 12). Wel is de Blauwe Kamer aangegeven als veldnaam. Sloet en Fijnje 13) spreken over de Blauwkamersche Uiterwaarden. Op de latere 'stafkaarten' blijkt deze naam nog wel eens te zwerfen: de ene keer wordt het waardsmanshuis zo genoemd, de andere keer is er sprake van de steenfabriek. Tegenwoordig wordt de uiterwaarde aangeduid als 'Buitenwaarden' (Topografische kaart, Rhenen, blad 39E 1985). Voor het laatst zien wij de Blauwe Kamer op een grote, getekende kaart van de Gelderse Vallei, vervaardigd n.a.v. de dijkdoorbraak van 1855 14). We kennen in Rhenen nóg een 'kamer' en wel de Stenen Kamer, de oude benaming voor een huis op het landgoed Remmerstein, voor het laatst in gebruik voor de boerderij op de hoek van Zuidelijke Meentsteeg en de Cuneraweg.

Verdwenen

We zullen dus moeten aannemen, dat de Blauwe Kamer, als hofstede, in het midden van de vorige eeuw moet zijn verdwenen. Naar de redenen kan ik slechts gissen, misschien is er een verband met de toenemende hoge waterstanden op de Rijn, waarbij de watersnood van 1855 wel de doodslag zou hebben kunnen betekenen. Hierbij moeten wij ons realiseren, dat het goed in de uiterwaarde stond en op slechts enkele tientallen meters gelegen van het stuk Grebbedijk, waar in 1651, 1711 en 1855 grote doorbraken hebben plaats gevonden. De steenfabriek Blauwe Kamer, omstreeks het einde van de vorige eeuw op dezelfde plaats als de gelijknamige hofstede gebouwd, staat ook niet voor niets op een talud.

Detail van de Rivierenkaart 1:10.000, editie 1881

Merkwaardig is het te constateren, dat de Blauwe Kamer niet genoemd wordt in de bekende historische werken van Slichtenhorst (Geldersche Geschiedenis, 1654) en van Wagenaar (Tegenwoordige Staat, 1741), noch in de beschrijvingen van Wageningen van Goossen (1888) en van Van Gortel (1890). Ook is mij geen tekening van Jan de Beijer of van een andere tekenaar bekend.

Valkenaar

Hoewel het niet de bedoeling is op deze plaats een uitgebreide familiebeschrijving van de toermalige eigenaars te geven, wil ik toch graag enkele mij ter beschikking staande gegevens vermelden.

In 1268 wordt in een gerechtelijke verklaring van Margriet Martijnss, weduwe van Johan Valckenair, een zaak betreffende de goederen Stuivenest, Dolre en Remmerstein genoemd.

Bij de stichting van het Sint Kuneragilde in 1392, waren aanwezig Johan Velkener en Adriaen Velkener 15). Van het heilig Sacramentsgilde of wel de Broederschap binnen Rhenen, was lid een zekere Heer Henrick Lenartsz alias Valckenaer 16). Op een lijst zonder nadere aanduiding doch vermoedelijk ca 1500, van het Sacramentsgilde, staan de overleden leden, de 'dode broeders' en de dode susteren' vermeld. Hieronder komen voor: Jan, Adriaen, Henrick, Ariaen, Jan, Henrick, Henryc en sijn soen, Jan en Aderijaen Velkener en bij de susteren Margriet Velkeners en Henric Velkeners wijf 16).

De vraag, of deze Valkenaars ook inderdaad in Rhenen woonden, en niet vanuit een verre woonstede hun goederen alhier bestierden, kan bevestigend worden beantwoord. In het Archief van de Herv. Kerk te Rhenen 17) wordt gesproken over de aanwezigheid van een brief 'in dato duijsent vierhondert tachtig', volgens welke Henrick Valckenair een uitgang van 22 schellingen aan de diaconie betaalt 'vuijdt sijn huijs ende erve staende binnen Rhenen an de Langestraete, ontrent de Berchpoirt Westwart Dierich de Veere noirtwart ende zuijdwart de ghemeen straete, oistwart Wouter van Zuijlen'. Er heeft dus in elk geval in 1480 een Valkenaar in Rhenen gewoond, en wel aan de Herenstraat, toevallig naast de Van Zuijlen, naar wie het Van Zuijlenplein te Rhenen is genoemd. Gezien de vele andere Valkenaars en Velkeners moeten wij wel aannemen, dat vroeger in Rhenen vele families van dit geslacht woonachtig zijn geweest.

Dank zij een charter zijn wij bekend met een Adriaen Velkener, die in 1446 van Roedolph (van Diephout), bisschop van Utrecht, ten behoeve van Willem van Hemerten's erfgenamen en zijn rechte leenvolgers het goed te Remmertien, in het gerecht van Ryenen gelegen, in leen kreeg. Het betreft hier vermoedelijk de landerijen, waar sinds menschenheugenis de boerderijen Groot- en Klein Remmertien, gelegen te Remmerden, hebben gestaan welke enkele eeuwen lang in het bezit van de Kerk zijn geweest. De bisschop verbleef toen vermoedelijk in Rhenen, want hij heeft dit recht verleend "op het kasteel ter Horst in Achterberg" 18).

In 1458 was er een Hendrik Valkener tollenaar van het Rijntol te Rhenen en in 1471 was hij schout te Rhenen 19). Het kapittel van St.Pieter te Utrecht heeft in 1532 een erfpacht verlengd van de goederen, indertijd aan wijlen Heijnrick Valkenair, kerkmeester der St.Cunerakerk te Rhenen verleend 20). Zijn erven, of misschien een andere Heynderick Valckener komt, genoemd in het 'Liber secretorum' als belending voor in de Wageningse Nu(de) 21). Er was een Rutger Valkener Burgemeester van Rhenen in 1559/60 22) en hij was Gasthuismeester in 1563/64 23). Deze Rutger was in zijn kwaliteit van burgemeester nog betrokken in een proces betreffende de verhuur van een stuk meentgrond 24). Na deze tijd speelt deze familie in Rhenen geen rol meer van betekenis, in elk geval vind ik de naam Velkener of Valkenaar niet meer in het Oud-archief vermeld.

De in dit artikel besproken uiterwaarde komt in archiefstukken reeds in 1571 ter sprake. Er bestaat een pachtbrief waarin genoemd wordt 'de helft van een weijwerdt in den Rijn boven Rheiienen tegenover den Haeck', door het Convent van de Carthuizers in pacht genomen van Rutger Velkenaar en Catherijn van Middachten 25). Er is sprake van een Valckenaershaeck boven Rhenen, in een charter 26) uit 1576. Van Iterson 27) tekent hierbij aan, dat deze even ten zuidoosten van de stad lag. De Valkenaarswaard, door de Procurator van de Carthuisers op 28 Mei 1554 genoemd, is ongetwijfeld dezelfde als de Blauwe Kamer, omdat "het Rhenensche Veer, toebehorende zijn convent, begint en aanging daar de voorsz. Valkenaars weerd paalt aan Gelderland, of daar 't Veer van Heusden afgaat...". 28).

Dat de familie veel grond bezat blijkt uit de vele belendingen, die genoemd worden op de kaarten, die Marcelis van Dort in 1602 maakte van het grondbezit van o.a. de Kerk te Rhenen 29).

Ook uit betalingen van het schildgeld, een soort grondbelasting, blijkt de aanwezigheid alhier van de familie. In 1710 bijvoorbeeld betaalt de Heer van Alkemade, of misschien zijn pachter Dirck Jaspersz, het schildgeld over 5 morgens in de Nude van Valkenier 30). Een jaar later wordt door Gerrit Corneliss van Horsselaar het schildgeld betaald over 3 morgen hooilanden van Valkenier.

Een interessant gegeven vinden wij in 1772, toen een acte werd opgesteld betreffende uitdeling van erwten aan de armen. Deze erwten waren afkomstig van een 'sekere hofstede, heen gekomen uijt de familie Van Valkenaar, gelegen in de Wageningse Nude, thans genaamt den Doven' 31). Deze Doven was een boerderij, gelegen juist aan de andere kant, dus binnendijs van de Wageningse dijk. Zie hiervoor het gereproduceerde kaartfragment uit 1705 en ook het fragment van de kaart van 1881. Er was vorige eeuw zelfs sprake van twee boerderijen, de Grote en de Kleine Doven (of Doove). Beide zijn na de dijkdoorbraak van 1855 herbouwd binnen de nieuw aangelegde inlaagdijk. De beide boerderijen bestaan nog, zij zijn gelegen langs de noordzijde van de Grebbedijk 32).

Over Jonkr. Henrick Valkenaar, Heere van Valckenaar, Duyckenborch &c., de opdrachtgever van de kaart van Ruijsch, valt nog mede te delen, dat hij in 1643 "tot nu toe bedient hebbende het Schout-Amt der Stad Utrecht, door veelvoudige affaires, en andere impedimenten bevond, dat hem niet wel mogelijk en was, in de bedieninge van 't selve Ampt te continueeren: waaromme hy Vertoonder Haar Ed. Mogende voor derselver faueur bedankende, 't selve Ampt was afstaande in handen van Haar Ed. Mog. omme daar mede een ander bequaam persoon gebeneficeerd te worden." Dit vrijwillig ontslag wordt goedgevonden en hij wordt daarna opgenomen in de Ridderchap 'sLands van Utrecht 33). In een Resolutie (d.d. 18 febr. 1642) van de Staten van Utrecht wordt over deze Heer van Duijkenburg en Boltesteijn vermeld, dat hij in de Ridderchap beschreven wordt, 'mits verlaetende het schoutampt der Stadt Utrecht'. Uiteindelijk neemt hij sessie op 28 febr, 1643. Kennelijk is dit een soort deal geweest, waarin men op een 'nette' manier om een of andere reden van hem af meende te moeten komen.

Hendrick Valkenaar heeft overigens nog vele jaren op de Blauwe Kamer gewoond. Na de grote dijkdoorbraak van 1651, de reden waarom toen de befaamde Slaperdijk werd aangelegd, werd hem in maart opgedragen 'zijne kade op te maeken tot het weeren van het water uijt de Grebbe', hetgeen in december nog steeds niet gebeurd was. Zelf klaagde hij over schade als gevolg van vergavingen van zijn weerd ten behoeve van het herstel van de Grebbedijk. Pas in 1656 ontvangt hij schadevergoeding. Over deze latere jaren volgt in een komend opstel wat nadere informatie.

H. Ruijsch

De vraag doet zich voor, wie de landmeter H.Ruijsch was. Het is verleidelijk hier de bekende Utrechtse landmeter Hugo Ruijsch of Ruysch te identificeren, hoewel de kaart dan wel een hele vroege van hem moet zijn geweest omdat pas uit de zestiger jaren kaarten van hem bekend zijn. Vergelijking van het handschrift met kaarten van hem, aanwezig in het Gem. Archief Utrecht (zie 36), pag 250 en 268) pleit hier niet voor, maar hierbij moet in aanmerking worden genomen, dat de laatstgenoemde kaarten stammen uit 1664 en 1666, dus 30 jaar na de kaart van de Blauwe Kamer.

Hoewel Hugo Ruijsch een bekend landmeter is, zijn er maar weinig kaarten van hem overgebleven, zodat er niet veel vergelijkingsmateriaal is.

Welke andere H. Ruijsch zou het kunnen zijn, die Anno 1636 nog niet 'geadmitteerd' was? De naam Ruijsch kwam toen veel voor in het Utrechtse. In de bekende publicaties betreffende landmeters wordt geen andere H.Ruijsch dan Hugo vermeld 2), 34), 35). Het handschrift van de landmeter J.Ruijsch (werkzaam eerste helft van de 17e eeuw), geeft ook geen aanknopingspunten. Wel is het opvallend, dat het handschrift op de beschreven kaart voor die tijd eigenlijk te modern is en de mogelijkheid zou overwogen moeten worden of het hier geen copie van een originele kaart betreft.

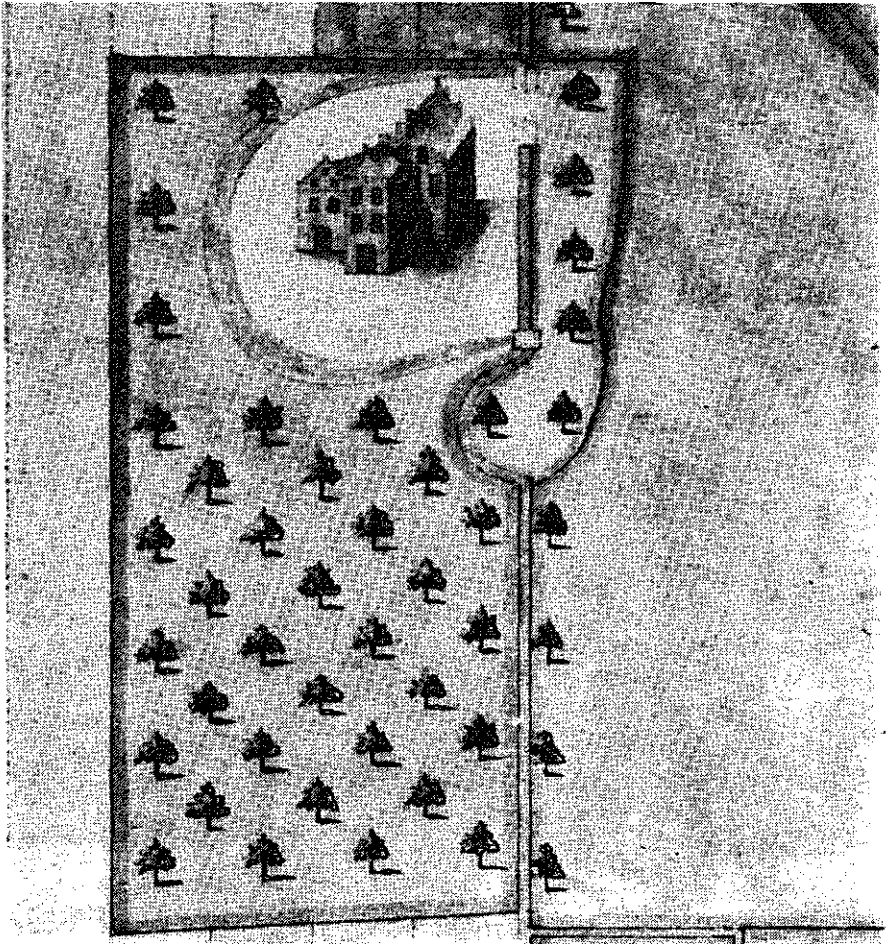
Het was echter gebruikelijk, dat de kopiïst zijn naam zelf vermeldde, naast die van de originele tekenaar, hetgeen hier niet het geval is. Het feit van een Utrechtse landmeter, die in het hertogdom Gelre kaarteert is niet vreemd: slechts bij officiële kaarteringen moest er een provinciaal geadmiteerd landmeter worden ingeschakeld. Er is trouwens in Gelderland een Jan Ruijsch werkzaam geweest, maar deze werkte ruim 60 jaar eerder en het ligt ook meer voor de hand, dat de toen nog Utrechtse schout een landmeter vanuit Utrecht in de arm zal hebben genomen.

Noten:

- 1) Rijksarchief Gelderland, Arch. Keppel, Inv. 1536 kaart no 7.
- 2) Donkersloot-de Vrij, M., "Topografische kaarten van Nederland vóór 1750", Groningen, 1981. Kaart no 722.
- 3) Rijksarchief Gelderland, Alg. Verz. 202. Zie ook bij 2) no 722.
- 4) Univ. Bibl. Leiden, Coll. Bodel Nijenhuis VIII-11-4. Deze kaart is gecopieerd door J.Knabiaan in 1801, A.R.A. Arch.Genie R 12.
- 5) Rijksarchief Gelderland, Arch. Rekenkamer, kaart no 1, ca 1670.
- 6) Donkersloot no 408.
- 7) Geografisch Inst., Utrecht, Kaartenkamer VIII B₂ 37. "Plan van de Loop van de Rivier de Rijn tusschen Rheenen en het Dorp Heusden,..... en een gedeelte van de Needer Betuwe". J.B.S.Neumeister, m.s. 95 x 122 cm, z.j. (ca 1780).
- 8) ARA, OSK V 10-1. Zie ook de facsimile-uitgave: Zandvliet, K., "Topographische Kaart van de Veluwe en Veluwe-Zoom" door M.J.de Man 1802-1812. Uitg. Canaletto, Alphen a/d Rijn, 1984.
- 9) Beide in copie aanwezig op het Gemeentearchief, Wageningen.
- 10) ARA, Arch. Top. Dienst, Inv. no 9 (ca 1840-1860), nettekeningen van de Topografische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, vervaardigd door de Officieren van den Generalen Staf, schaal 1:25.000.
- 11) Topografisch Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, 1850 en volgende jaren. Het blad 39 RHENEN vermeldt: verkend in 1847.
- 12) Het heette het 'waardsmanshuis van Mevr. Rozen', op de "Kaart van de Rivier de Neder-Rijn boven en beneden de Spees met ontwerpen tot herstel der bevaarbaarmaking van dit riviervak", door H.F.Fijnje, 1840 (copie), m.s. gekleurd, schaal 1:2500, afm. 34 x 200 cm. Rijksarchief Geld., Kaartenverz. Rijkswaterstaat, Inv. 110A 29. Op deze kaart komt de Blauwe Kamer ook voor.
- 13) Sloet, Baron L.A.J.W. en H.F.Fijnje, "Beschrijving van den Watervloed in Gelderland, in Maart 1855", Arnhem 1856. Kaart t.o. pag 202. Helaas is op de gedetailleerde kaart na pag. 196 de Blauwe Kamer niet opgenomen.
- 14) "Kaart van de Overstroming der Geldersche Vallei veroorzaakt door den doorbraak in den Grebbedijk op den 5 Maart 1855" door G.van Holten, m.s., papier op linnen, 57 x 83,5 cm, schaal 1:50.000. Arch.

Exonereerende Landen, Inv. 87h.

- 15) Stichtingsacte St. Cuneragilde, 1392, Streekmuseum Rhenen.
- 16) Oudarchief Rhenen, 907b.
- 17) Deys, H.P., "Voorlopige Inventaris van de archieven der Hervormde Gemeente te Rhenen 1643-1951", Rhenen 1984. Inv. no 18.
- 18) Oudarchief Rhenen, reg. 13.
- 19) Enkelaar, D.Th., "Het Landsheerlijk Bestuur in het Sticht Utrecht aan deze zijde van den IJssel gedurende de regeering van Bisschop David van Bourgondië 1456-1496", Utrecht, 1922.
- 20) Oudarchief Rhenen, reg. 72.
- 21) Philips, O., "Het Liber secretorum van het kapittel 'ter Horst' bij Rhenen", Maandbl. Oud-Utrecht, april 1958.
- 22) Inventaris van het archief van de Gemeente Rhenen over de jaren 1852-1925. Inv. 447, aantekeningen van Dr. R.Jesse.
- 23) Jesse, R., "Oude Inventaris der bezittingen van het Gasthuis te Rhenen", Rhenen, 1915.
- 24) Iterson, W.van, "De historische ontwikkeling der markeverhoudingen te Rhenen", Leiden, 1832. pag 60 e.v.
- 25) Rijksarchief Utrecht, Arch. KKK, 1257.
- 26) Oudarchief Rhenen, Regesten 86.
- 27) Iterson, W. van, "De geschiedenis van het pontveer te Rhenen", Jaarb. Oud-Utrecht 1953, 58-109.
- 28) Water, Mr. Johan van de, Groot Plakkaatboek 'sLands van Utrecht, aangevuld en vervolgd door C.W.Moorrees en P.J.Vermeulen, Eerste deel. 1856, pag. 128.
- 29) Oudarchief Rhenen, 748, "Caerten van landen toebehoirende de kerck met de vicarie tot Rhenen" door Marcelis van Oort, 1602, 35 bladen 32 x 21 cm, m.s. gekleurd.
- 30) Oudarchief Rhenen, 298 p 26.
- 31) Id. 84, 27 Jan. 1772.
- 32) Deys, H.P., "L.A.Reuvens en zijn kaart van de Gelderse Waal- en Rijndijken van 1871", Caert-thresoor, 5e jrg., 1986 no 1, pag. 1-10.
- 33) Water, Mr. Johan van de, Groot Utrechts Plakkaatboek, 1729 Eerste deel pag 312.
- 34) Muller, E., "Registraties van Utrechtse landmeters in de 17e en 18e eeuw", Geodesia, 25e jrg. no 4, 1983 pag. 109-113.
- 35) Teeling, P.S., "Repertorium van Oud-Nederlandse Landmeters, 14e tot 19e eeuw". Apeldoorn, 1981.
- 36) Taverne, E., "In 't land van belofte: in de nieuwe stadt. Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in de Republiek 1580-1680". Maarssen, 1978.

Fragment van de kaart van Ruijsch, detail van de hofstede De Blauwe Kamer

Onderwijs in Rhenen in vroeger tijd II (slot)

Men probeerde in Rhenen nog wel z.g. kostscholen te stichten, voor meer "deftige" kinderen, maar dat lukte toen al niet meer. Rhenen was daarvoor te klein en de "stads" (= overheidsschool) bood ruimte genoeg aan de 50 tot 100 leerlingen, afhankelijk van het jaargetijde. In Elst en Achterberg waren nu en dan wel buurtschooltjes, die waarschijnlijk soms door "onbevoegden" (vrouwen?) gehouden werden.

J.C.